

Ateneus del Vallès Oriental i Occidental



La tradició associativa es manté ben viva i dinàmica, 150 anys després de crear-se les primeres agrupacions de socis amb ganes de promoure la cultura, el lleure i la participació popular.

Text: Vicenç Relats i Casas. Periodista, director de la revista-llibre *Vallesos Gent, Terra i patrimoni* / Fotografies: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles



«En el conjunt de les entitats banyolines, el Foment de Cultura i Sport representà una orientació progressista que s'anà decantant cap a postulats catalanistes.»

Si el primer ateneu català naixia el 1854 a Mataró, al Maresme, amb la Societat d'Amics de la Instrucció, que un any després passaria a dir-se Ateneu Mataroní, un xic terra endins, al Vallès –tant a l'Oriental com a l'Occidental–, els primers exponents encara vigents van trigar una dècada a arribar-hi i ho van fer a Caldes de Montbui, ja fa més d'un segle i mig. Efectivament, a la vila termal, l'any 1864 hi naixia el Casino, impulsat com a lloc de trobada social per dos industrials locals, mentre que el 1865, a redós del Club Republicà Federal, hi sorgia l'embrió del que avui és el Centre Democràtic i Progressista, que construïa el seu local el 1880. Els dos vells i actius centres associatius calderins –tots dos actualment membres de la Federació d'Ateneus de Catalunya– consten entre els més antics del país i, com els altres ateneus pioners, els primers anys es van moure al marge de la legalitat, ja que la primera llei d'associacions no va arribar fins al 1887.

Granollers també va ser una localitat primerenca en matèria ateneista, amb la creació de la Unió Liberal (1873-1939), una societat de caràcter popular i progressista –en l'emplaçament de la qual avui hi

ha el modern museu de la ciutat–, que va quedar estroncada amb la Guerra Civil i va desaparèixer amb la dictadura franquista posterior. Set anys després de la creació de la Unió Liberal, el 1880 Granollers veuria néixer el seu Casino, amb una oferta més senyorial i de tipus recreatiu, encara avui en plena forma. A Terrassa, l'any 1878, amb el nom de Joventut Catòlica hi va néixer l'actual Associació Cultural El Social i, l'any següent, el 1879, l'Ateneu Lliure, de corrents lliurepensadors, que esdevindria l'Ateneu Terrassenc.

EVOLUCIÓ CONSTANT

D'aquells primers ateneus ençà, el moviment no ha parat de créixer i d'evolucionar, com a expressió essencial de l'associacionisme amb anhels culturals, recreatius i participatius. I la prova n'és que no només subsisteixen –ben actius i renovats– ateneus més que centenaris o de prop d'un segle, sinó que al llarg dels anys, ni les malvestats de la Guerra ni la foscor del franquisme els van poder fer desaparèixer. Ben al contrari, amb tota mena d'argücies, molts es van saber adaptar als temps més difícils, com a petites illes d'autoorganització de la gent i van esdevenir llocs clau per a l'expressió de la cultura catalana proscripida pel règim.



Bar-cafè El centre de Caldes de Montbui.



ABI de Montcada i Reixach.

És així com al Vallès es mantenen societats com la Unió Santcugatena, creada el 1901; la Lira de Montornès, creada el 1907; l'Associació Benèfica Instructiva de Montcada, creada el 1909; la Unió de Masrampinyo, del 1921; la Societat Coral Recreativa El Ciervo de Sabadell, del 1922; l'Ateneu de Sant Celoni, del 1923; l'Aliança de Lliçà d'Amunt, del 1925; Els Amics de les Arts de Terrassa, del 1927; el Coro de Sentmenat, del 1929; o el Casal Popular de Sant Pere de Terrassa, del 1930, entre d'altres.

Una altra modalitat d'associacionisme més recreatiu es va donar també amb l'estiueig senyorial tan significatiu que es va viure en algunes localitats del Vallès en el primer terç del segle passat. Així, l'any 1925 naixia el Casino de la Garriga, un dels pocs casinos creats per estiuejants que subsisteix, avui obert a tota la població, amb noves activitat esportives com el pàdel com un dels principals reclams. Van ser unes societats impulsades per senyors de Barcelona que buscaven llocs on relacionar-se entre ells els llargs estius fora de la ciutat. Serien significatius d'aquells orígens els avui desapareguts casinos de Cerdanyola i de Rubí, actualment convertits en equipaments municipals, com el Museu de Can Domènec de Cerdanyola o el

centre cívic del Casino Español –com el va rebatejar el franquisme– de Rubí.

SOCIS A PIC I PALA

La vitalitat i diversitat del moviment ateneístic d'avui ho demostra el fet que entitats com la Societat Coral Obrera La Glòria de Sentmenat, coneguda com el Coro, estigui vivint actualment una singularíssima restauració integral del seu local iniciat el 1929, gràcies a la feina abnegada d'un grup de socis –anomenat La Patilla– que hi posen totes les hores del món. Talment com ho van fer els socis que van aixecar a pic i pala la majoria dels ateneus vallesans, un grup de socis jubilats o encara en actiu no regategen gens del seu temps per fer de paletes, manobres, fusters i lampistes per arranjar per complet el seu local, amb uns costos molt menors dels que l'entitat podria afrontar.

Un altre cas de restauració integral diferent és el que viu la Unió Santcugatena, fundada el 1901, que a hores d'ara ha hagut de deixar provisionalment el seu local i està pendent d'una gran rehabilitació, pressupostada en tres milions d'euros, que serà possible gràcies a un consorci públic-privat creat amb l'Ajuntament.

«El 1939 es va tornar a constituir i, com a única entitat supervivent a la primera postguerra.»



Façana de l'Ateneu L'Aliança (Lliçà d'Amunt).



Brigada de socis "La Patilla" del Coro de Sentmenat.

A la mateixa ciutat, l'Ateneu Santcugatenc, creat el 1956, representa tota una altra modalitat d'entitat, ja que ha passat de la seva activitat inicial centrada en el col·leccionisme filatèlic i numismàtic d'ara fa seixanta anys a ser pràcticament un centre cívic que ofereix nombroses activitats formatives i socials, en conveni amb l'Ajuntament i amb altres institucions.

El fet ateneista és tan reeixit i divers al Vallès que també hi ha ateneus molt menys veterans, com el Casal de Castellbisbal, que és un cas insòlit d'associacionisme sorgit a les acaballes del franquisme, l'any 1970, quan l'associacionisme encara era mal vist pel règim. O el del Casal Cultural Codinenc, de Sant Feliu de Codines, propietat del bisbat de Vic, que va néixer el 1974 per l'impuls del llavors rector de la parròquia.

Entremig també hi ha algun altre cas singular, com el del Casal Cultural de Mollet, sorgit en plena postguerra, el 1962, de la mà de l'excalde franquista Simeó Rabassa. Tot i els seus orígens pensats per homenatjar la gent gran, el Casal Cultural es va anar convertint en un veritable lloc de trobada i d'organització de la gent, on avui –amb prop de 1.600 socis– es reuneixen entitats diverses, com ara les que mouen el procés sobiranista.

ELS JOVES CASALS ALTERNATIUS

La vitalitat actual dels ateneus i dels casinos populars al Vallès es manifesta no només per la quarantena d'antigues societats existents –una quinzena de les quals integrades a la Federació d'Ateneus de Catalunya–, sinó per

Casino de Caldes (1864)
 El Centre, Ateneu democràtic i progressista (1865)
 Unió Liberal (1873-1939)
 Associació Cultural El Social (1878)
 Ateneu Terrassenc (1879)
 Casino de Granollers (1880)
 Unió Santcugatenc (1901)
 Lira de Montornès (1907)
 Associació Benèfica Instructiva de Montcada (1909)
 Unió de Masrampinyo (1921)
 Societat Coral Recreativa El Ciervo de Sabadell (1922) Ateneu de Sant Celoni (1923)
 L'Aliança de Lliçà d'Amunt i Casino de La Garriga (1925)
 Els Amics de les Arts de Terrassa (1927)
 Societat Coral Obrera La Glòria de Sentmenat (1929)
 Casal Popular de Sant Pere de Terrassa (1930)
 Ateneu Santcugatenc (1956)
 Casal Cultural de Mollet (1962)
 Casal de Castellbisbal (1970)
 Casal Cultural Codinenc (1974)
 Ateneu de Granollers (1985)
 Capablanca de Sabadell, Quico Sabaté de Sant Celoni, Candela de Terrassa i Ateneu Molí d'en Ral de Caldes (2001)

SUBSCRIU-TE A LA REVISTA

Federació d'Ateneus de Catalunya
 Revista ATENEUS

Plaça Víctor Balaguer, 5, 1r
 08003 Barcelona

www.ateneus.cat



l'altra gran collita associativa que suposen la vintena d'entitats agrupades en la Xarxa de Casals Populars dels Països Catalans. Ja ben enterrada la dictadura, amb el nou mil·lenni es va viure l'esclat d'una nova oferta de casals populars, d'arrel jove i alternativa, que demostren que l'afany d'alimentar les àgores de debat on es forja la societat civil catalana es ben viu en gent de totes les edats. Aquests casals sorgeixen dels nous moviments socials i s'identifiquen amb postulats d'esquerres, antifeixistes i independentistes.

Els casals Capablanca de Sabadell i el Quico Sabaté de Sant Celoni, que enguany fan quinze anys, són emblemàtics d'aquest tipus d'espais enxarxats, tot i que també n'hi ha d'altres d'independents de voluntat alternativa, com el Candela de Terrassa, o l'ateneu Molí d'en Ral, de Caldes, creats el mateix any 2001, entre d'altres.

La casuística d'ateneus és rica i diversa, perquè, a cavall entre els ateneus tradicionals i aquests de nova fornada, també hi ha precedents com l'Ateneu de Granollers, nascut el 1985, impulsat per gent mobilitzada socialment i políticament en el tardofranquisme, que es manté amb un marcat aire festiu i de carrer, d'aire sorneguer.

Finalment, cal esmentar encara que, sense ser ateneus, hi ha centres cooperatius que hi han estat emparentats, com ara la Cooperativa La Progressiva de Parets, fundada el 1912. Són centres que han acabat sent més que una cooperativa de consum, ja que al llarg de la seva història han integrat al seu si activitats culturals i recreatives diverses, com ara corals, grups de teatre o de ball, entre d'altres. I és que l'àmplia xarxa de cooperatives de consum, sindicats agraris, mutualitats que sorgeixen al Vallès i arreu de Catalunya a finals del segle XIX i començaments del XX van estretament lligades amb uns ateneus que van ser fonamentals per donar resposta a les inquietuds culturals, formatives i recreatives d'una ciutadania organitzada que encara avui els utilitza i reinventa amb finalitats similars.

(Podeu trobar una àmplia informació sobre els ateneus vallesans al número 11 de la revista-llibre *Vallesos Gent, terra i patrimoni*, de primavera-estiu de 2016, amb una carpeta-dossier titulada «Ateneus i casinos, cultura i llibertat».)



Portada revista "Vallesos Gent, terra i patrimoni" n. 11 (2016).

Voleu rebre la revista Ateneus al vostre domicili?

 **Federació d'Ateneus de Catalunya**

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

DADES PERSONALS

Nom i Cognoms

Domicili

Codi Postal

Població

Telèfon

Correu electrònic

SUBSCRIPCIÓ ANUAL: 2 números 10 € Data de subscripció:

FORMA DE PAGAMENT: Ingrés a CaixaBank: 2100-0835-12-0200364124

Retalleu i envieu aquesta butlleta o descarregueu-vos aquest formulari a www.ateneus.cat i envieu-lo a comunicacio@ateneus.cat

En compliment del que disposa l'article 5 de la Llei Orgànica 15/1999 de 13 de desembre de protecció de dades de caràcter personal, "Federació d'Ateneus de Catalunya" informa que les dades de caràcter personal que ens proporcioni quan emplem el formulari, es recolliran en un fitxer de la seva titularitat, amb la finalitat de fer-li arribar la revista Ateneus, així com per a remetre-li informació relacionada amb aquesta entitat que pugui ser del seu interès. Així mateix informem que podrà exercitar els drets d'accés, rectificació, oposició i cancel·lació de les seves dades, d'acord a la legislació vigent en matèria de Protecció de Dades de Caràcter Personal, dirigint-se a la adreça postal o electrònica que consta en aquest document.

**SUBSCRIU-TE
A LA REVISTA**

**Preu
subscripció
anual (2 números)
10€**

 **Federació d'Ateneus de Catalunya**